

УДК 811.161.2+81'443

Дубова О.А., доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української філології і світової літератури МДГУ ім. Петра Могили

Еволюційно-типологічна оцінка субстантивної відмінкової парадигми

У статті досліджується питання достовірності аналітизаційних змін у відмінковому формотворенні українського іменника. Автор доводить, що синтетичність є стабільною ознакою відмінкової словозміни і повноцінне функціонування іменника обов'язково передбачає мінімально шестипозиційну синтетичну відмінкову парадигму.

The article is devoted to the problem of the analytical changes in the declension of Ukrainian noun. The author argues that the syntheticity is the stable sign of the declension of the noun and the full-valued functioning of the noun presupposes without fail the synthetic case paradigm with six positions.

При визначенні еволюційних змін типологічного характеру, а також типологічних властивостей слов'янських мов засобом вираження відмінкової семантики надається особливе значення [6; 8, 34]. Поширення прийменникового використання відмінкових словоформ, що спостерігається в історії слов'янських мов, зокрема української та російської, стало вихідним аргументом у концепції поступової аналітизації цих мов – переходу від синтетичної будови до аналітичної [2, 27-29; 3, 544-548; 5, 184-185, 195-203; 7; 12, 217-219; 14, 11-13, 15]. Цей факт був кваліфікований як вияв функціонального послаблення, десемантизації відмінково-числової флексії, спричинених семантичним її перевантаженням, наслідком якого стала втрата флексією здатності однозначно виражати релятивну семантику і перенесення функціонального акценту з флексії на прийменник та/або текст [13, 83; 1, 31-32; 9, 232; 16, 45-46]. Однак коректність обґрунтування аналітизаційної концепції фактами збільшення прийменникового складу в мові та висновками про дефункціоналізацію відмінкової флексії викликає певні сумніви.

Проблема еволюційних типологічних змін у субстантивному формотворенні традиційно розглядалася шляхом аналізу відмінкових флексій, особливостей їхнього оформлення та функціонального навантаження. При цьому поза увагою залишався той факт, що виокремлений аналіз флексій ізольовує їх від певних основ, отже, й від тих облігаторних зв'язків, від яких залежить і якими визначається функціональна значущість флексій та й будь-якого іншого форматива. Маючи на меті проведення типологічного дослідження синтетичного субстантивного формотворення, його можливостей і перспектив, пропонуємо оперувати такими одиницями, як формомо-

делі (одиниці абстрактного аспекту) та словоформи (одиниці аспекту спостереження) – цілісні, функціонально повноцінні одиниці формотворення. (Формомодель – це мовна одиниця морфологічного рівня, що належить до одиниць типу конструктів, має неелементарну (бінарну) структурно-семантичну організацію, складається з функціонально диференційованих структурних компонентів (лексичної основи та форматива), які об'єднуються за принципом взаємозумовленого зв'язку, і виявляє абстраговану репрезентацію лексичної основи й конкретизовану репрезентацію форматива (детальніше див.: [11]). Використання таких одиниць, як словоформа та формомодель, сприятиме з'ясуванню об'єктивної еволюційно-типологічної оцінки складу відмінкової парадигми.

Для однозначного розв'язання цих завдань необхідно з'ясувати, однорівневими чи різнорівневими одиницями є синтетичні відмінково-числові формомоделі (й утворювані за ними словоформи) та прийменниково-відмінкові сполучення. Конкретна відповідь допоможе виявити, чи спостерігається типологічне перетворення однорідно синтетичної відмінкової парадигми, і залежно від цього обрати подальшу послідовність дій для аналізу категорійної парадигми відмінка.

Відмінкова словоформа виявляє семантичні ознаки як морфологічної, так і синтаксичної одиниці. Як морфологічна одиниця аспекту спостереження відмінкова словоформа – це парадигматичний маніфестант субстантивної лексеми. Відмінковим значенням такої словоформи є поліфункціональний семантичний комплекс. Будучи також синтаксичною одиницею аспекту спостереження, відмінкова словоформа – один з маніфестантів певної синтаксеми – актуалізує

один з елементів комплексного відмінкового значення згідно із синтаксичною позицією в реченні або словосполученні. Морфологічне й синтаксичне визначення словоформи є, власне, різними підходами до характеристики однієї одиниці, узгодженими з різними її призначеннями.

Однак словоформи щодо морфології й синтаксису корелюють з різними одиницями абстрактного аспекту – одиницями-конструктами. Узагальнення словоформ-репрезентантів різних лексем в одній позиції відмінкової парадигми здійснюється за типом лексичної основи (субстантивна основа певного роду), флексійним формативом та відмінковим значенням (поліфункціональний комплекс). Унаслідок такого узагальнення визначаються відмінкові формоделі. Наприклад, словоформи укр. *апарат-ом, блок-ом, вершник-ом, доробк-ом, киянин-ом, нарис-ом, пакунк-ом, розмах-ом, стол-ом, тижневик-ом* тощо узагальнюються в такій формоделі: [(лексичне значення / лексична субстантивна основа чол. роду) + морфологічне значення орудного відмінка / -ом]. Корелятом словоформи як синтаксичної одиниці серед одиниць абстрактного аспекту є синтетична компонент-синтаксема, план вираження якої репрезентує морфологічна форма на зразок $N^{instr./temp.}$ (форма орудного з темпоральним значенням: *Ми повернемося тижнем пізніше*), $N^{instr./sub.}$ (форма орудного з суб'єктивним значенням: *Археологам було підтримано гіпотезу про існування давнього міста*).

На відміну від подвійної рівневої ідентифікації відмінкових словоформ прийменниково-відмінкове сполучення може бути визнане аналітичною одиницею аспекту спостереження лише синтаксичного рівня, оскільки план її вираження репрезентує бінарна структура, що складається з певного прийменника та відмінкової словоформи, а план змісту – певна синтаксема (наприклад, *від здивування* – з каузальним значенням, *з поля* – з локальним, *після роботи* – з темпоральним значенням тощо).

Прийменниково-відмінкові сполучення мають синтаксичне значення, оскільки, як і словоформи, є засобами матеріальної маніфестації певної синтаксеми. Однак на відміну від словоформ прийменниково-відмінкові сполучення за будь-яких умов не виявляють зв'язку з усім тим поліфункціональним семантичним комплексом, що становить певну відмінкову граему. Отже, прийменниково-відмінкові сполучення можуть бути носіями тільки синтаксемного, а не морфологічного, парадигматичного значення, і тому належать тільки до одиниць синтаксичного рівня.

Таким чином, якщо на синтаксичному рівні корелюють синтетичні та аналітичні компоненти-синтаксеми, репрезентовані відповідно відмін-

ковими формами та прийменниково-відмінковими сполученнями, то на морфологічному рівні виявляються лише синтетичні одиниці – флексійні відмінкові словоформи / формоделі. Отже, категорійна відмінкова парадигма української мови як у вихідному, так і в сучасному стані залишається типологічно однорідною, зберігаючи синтетичну будову формоделей, що входять до складу цієї парадигми. Визначення рівневої належності одиниць-маніфестантів синтетизму та аналітизму дозволяє з'ясувати, що на морфологічному рівні у сфері субстантивного формотворення безпосереднього протиставлення цих двох типологічних властивостей не спостерігається. Зміст еволюційно-типологічних змін може визначитися за характером взаємодії між синтетичними та аналітичними одиницями на синтаксичному рівні. Певний вплив на типологічні зрушення в морфологічній системі, а саме у відмінковій парадигмі, можуть справляти (або не справляти) лише наслідки цих змін.

Первинною і мінімальною ознакою аналітизаційних типологічних змін у складі засобів вираження релятивної синтаксичної семантики є виявлення стійкої тенденції до витіснення синтетичних засобів аналітичними. Дія цієї тенденції може обмежитися синтаксичною системою, якщо аналітичні засоби вираження окремих синтаксем виявляються сильнішими за синтетичні в разі їхнього конкурентного протистояння. Конкурентні відношення можуть виникати, якщо ці засоби виявляються семантичними та / або дисприбутивними дублетами.

Гіпотетичними умовами, що могли б на синтаксичному рівні сприяти типологічним перетворенням у відмінковій словозміні, є аналітизація засобів вираження синтаксем, супроводжувана функціонально-семантичною нейтралізацією відмінкових флексій унаслідок одновідмінкового закріплення прийменників та/або функціонально-семантичного ототожнення різновідмінкових сполучень із тим самим прийменником. Питання про прийнятність, реальність цих умов для української мови є необхідним складником у проблематиці еволюційно-типологічного дослідження відмінкової словозміни, оскільки певне вирішення цього питання допоможе визначити, чи існують реальні перспективи аналітизації для відмінкової парадигми.

Для з'ясування характеру співвідношення синтетичних та аналітичних засобів маніфестації синтаксем і перспективної аналітизації ці засоби мають бути розглянуті у фокусі двох типів парадигматичних зв'язків – внутрішньосинтаксемних та внутрішньовідмінкових. Характером внутрішньосинтаксемних і внутрішньовідмінкових функціонально-семантичних відношень між синтетичними та аналітичними компо-

нентами-синтаксемами визначається діапазон потенційних еволюційно-типологічних змін у категорійній парадигмі відмінка. Якщо при внутрішньосинтаксемному конкурентному протистоянні синтетичних та аналітичних засобів спостерігається розв'язання питання конкуренції на користь аналітичних моделей і повне витіснення ними синтетичних, то такі процеси зумовлюють аналітизацію лише на синтаксичному рівні, спричинену ускладненням і деталізацією синтаксичної семантики. Якщо до цього додається закріплення кожного окремого прийменника тільки за певною моделлю компонента-синтаксеми при варіюванні відмінкового елемента моделей, то зрештою така ситуація свідчить про дефункціоналізацію відмінкових флексій, перспективу втрати іменником флексійного оформлення – аморфізацію іменника на морфологічному рівні. Конкурентні відношення внутрішньовідмінкових компонентів-синтаксем, вирішувани на користь тільки аналітичних одиниць, за умови моновідмінкового закріплення прийменників зумовлюють аналітизацію не лише на синтаксичному, а й на морфологічному рівнях. При таких змінах дефункціоналізація флексії супроводжується тим, що її функції перебирає на себе прийменник, перетворюючись на аналітичний форматив. Отже, якщо дефункціоналізацію флексії визначають як внутрішньосинтаксемні, так і внутрішньовідмінкові функціональні зміни, то перші з них можуть сприяти закріпленню прийменника за вираженням синтаксеми, а другі – за вираженням відмінкового значення. Тому внутрішньосинтаксемна модель перетворень може нейтралізувати відмінки узагалі, а отже, й категорійну парадигму відмінка, і в такий спосіб вплине на аморфізацію (набуття незмінюваності) іменника. Власне аналітизацію відмінкового формотворення визначає внутрішньовідмінкова модель змін, оскільки саме вона уможливорює функціональне заміщення синтетичного форматива (флексії) аналітичним (прийменником).

Для типологічного аналізу внутрішньосинтаксемної парадигматики важливими є саме ті синтаксеми, що мають як синтетичне, так і аналітичне вираження, оскільки дослідження цих ланок синтаксичної системи надасть змогу виявити відношення конкуренції або взаємодоповнення (компенсації) між типологічно протиставленими засобами.

У сучасній українській мові, за відомостями про значення відмінкових словоформ та прийменниково-відмінкових сполучень, систематизованими в працях І.Р.Вихованця [4, с. 5], як синтетичне, так і аналітичне вираження мають такі синтаксеми: суб'єктна, об'єктна, адресатна, локативна, транзитивна, темпоративна, інструментальна, партитивна, квалітативна, способу дії, критерію порівняння.

Серед засобів вираження суб'єктної, об'єктної, адресатної, партитивної, інструментальної та медіативної синтаксем української мови синтетичні моделі мають міцні позиції, оскільки спеціалізуються на вираженні неускладнених значень-типів, виявляються більш універсальними, сфера їх дистрибуції не перетинається зі сферою дистрибуції аналітичних засобів. Для синтетичних та аналітичних засобів вираження зазначених синтаксем характерними є не конкурентні відношення, а стійке співіснування, що забезпечується функціонально-семантичною та дистрибутивною диференціацією цих типологічно протиставлених одиниць.

Серед засобів вираження квалітативної, локативної, транзитивної, темпоративної синтаксем, а також синтаксеми критерію порівняння кількісно переважають аналітичні моделі. Ці моделі мають значно більший, ніж у синтетичних, діапазон можливостей для вираження деталізованих просторових і часових відношень або відношень, за якими визначаються ознаки предметів. (Детальніше про це див.: [10, с. 81-85]). Однак певна семантична специфіка синтетичних моделей унеможливорює абсолютний семантичний збіг синтетичних та аналітичних моделей компонентів-синтаксем. Пор.: *працювати ночами – працювати по ночах, чекати роками – чекати упродовж / протягом років, повернутися ранком – повернутися на ранок, пройти лісом – пройти через ліс, пройти берегом – пройти по берегу*, але тільки *залетіти у вікно* (детальніше про ці розбіжності див.: [15, с. 74-82, 86-88]). Семантичні й дистрибутивні відмінності підтримують існування синтетичних моделей, хоч у лексико-семантичній реалізації цих моделей існують обмеження. Утім, зважаючи на ці обмеження, не можна визнати синтетичні моделі локативної, транзитивної і темпоративної синтаксем міцними ланками синтаксичного синтетизму.

Отже, відношення типологічно протиставлених одиниць синтаксичної системи не мають характеру односпрямованого витіснення синтетичних одиниць аналітичними, а тому не можуть спричинити потенційного впливу на послаблення синтетичної відмінкової словозміни в сучасній українській мові. Достовірність цього попереднього висновку має бути перевірена спостереженнями за внутрішньовідмінковими парадигматичними зв'язками одновідмінкових синтетичних та аналітичних моделей компонентів-синтаксем.

Для визначення позицій синтетичного відмінкового формотворення важливими є ті одновідмінкові угруповання компонентів-синтаксем, що складаються із синтетичних та аналітичних моделей. Комбінації синтетичних та аналітичних моделей компонентів-синтаксем репрезентовані

одновідмінковими угрупованнями родового, давального, знахідного й орудного, при тому що в усіх випадках, крім давального, кількісно переважають аналітичні моделі. Разом з цим у складі кожного такого угруповання існує щонайменше одна синтетична модель, яка є облігаторним репрезентантом певної синтаксеми в сучасній українській мові.

Основним чинником, що визначає стійкі позиції кожного з розглянутих відмінків (родового, давального, знахідного, орудного) у синтетичному формотворенні сучасної української мови, є використання формоделей відповідних відмінків для вираження синтаксем-типів, співвідносних із первинною (основною) функцією цього відмінка. У цих випадках синтетичні засоби, на відміну від аналітичних, залишаються основними, позаконкурентними або навіть універсальними.

Додатковим чинником, що підтримує позиції синтетичного відмінкового формотворення, є функціональна актуальність для сучасної української мови флексійно оформленого відмінкового елемента в складі аналітичних моделей синтаксем. Прийменники як структурно-семантичні елементи в складі аналітичних сполучень можуть виявляти різні функціональні властивості. Одновідмінкові первинні або вторинні прийменники ототожнюються з семантикою всієї моносинтаксемної або полісинтаксемної конструкції. Пор.: після $N^{gen./temp.}$ (продовжити після перерви, відпочити після роботи, виступити після всіх), для $N^{gen./dest.}$ (дестинативне значення – підготувати для експерименту, адресатно-дестинативне –

подарунок для дітей, суб'єктно-дестинативне – важко для початківців), задля $N^{gen./finit.}$ (погодитися задля власного спокою). Первинні непохідні полівідмінкові прийменники не ототожнюються з семантикою (семантичним комплексом) усього прийменниково-відмінкового сполучення. Семантичним диференціатором у цих випадках виступає флексійно оформлена відмінкова форма.

Функціональна актуальність відмінкового елемента в сполученнях із полівідмінковими прийменниками виявляється й у тому разі, якщо відмінок диференціює синтаксичну семантику сполучень із семантично тотожними прийменниками. Пор. моделі просторових компонентів-синтаксем з прийменниками за, у(в): за $N^{acc./direct.}$ (переїхати за річку) – за $N^{instr./loc.}$ (збудувати за річкою); на $N^{acc./dest.}$ (підготувати на урок) – на $N^{loc./temp.}$ (підготувати на уроці). Роль семантичного диференціатора відмінок відіграє й у тому разі, якщо він визначає реалізацію того чи іншого типу прийменникової семантики. Пор.: з $N^{gen./direct.}$ (віяти з вікна) – з $N^{acc./dimens.}$ (розміром з кулак) – з $N^{instr./comit.}$ (батько з дітьми, кава з містечком); за $N^{acc./temp.}$ зі значенням певного терміну (зробити за день) – за $N^{gen./temp.}$ зі значенням відношення до певного стану як темпоральної характеристики (побачити за свого життя).

Актуальність відмінка як семантичного диференціатора визначається тим, що серед первинних непохідних прийменників, вживаних з одним відмінком, переважають полівідмінкові (див. табл. 1).

Таблиця 1.

Співвідношення моновідмінкових та полівідмінкових прийменників з відмінками сучасної української мови

Відм.	Моновідмінкові прийменники	Полівідмінкові прийменники
Р.	6 (без, до, для, від, ради, біля)	5 (у/в, з, за, між, перед)
Зн.	3 (крізь, про, через)	10 (в, з, за, на, над, о/об, перед, під, по, між)
Ор.	–	6 (з, за, між, над, перед, під)
М.	1 (при)	4 (в, на, о/об, по)

Наведена таблиця виразно демонструє, що для сполучень первинних прийменників з орудним, знахідним, місцевим відмінковий елемент виявляється важливим засобом, що визначає рамки семантичної диференціації. Потреба в різному флексійному оформленні відмінкового елемента зумовлена необхідністю диференціювати відмінкові зв'язки первинних прийменників, а отже й семантику прийменниково-відмінкового сполучення. Реалізації цієї потреби сприяє флексивне оформлення слівформ і формоделей родового, знахідного, орудного й місцевого, оскільки спільні прийменникові зв'язки так чи інакше охоплюють усі ці відмінки.

Отже, для української мови виявляються неприйнятними як аморфізаційна, так і аналітизаційна схеми впливу синтаксичних одиниць на морфологічну категорійну парадигму відмінка. Однак сам цей факт ще не визначає, яку саме кількість відмінкових позицій з відповідними синтетичними формоделями має містити відмінкова парадигма, щоб задовольнити потреби флексійного оформлення як синтетичних, так і аналітичних компонентів-синтаксем.

Якщо виходити з первинного й регулярного використання непохідних прийменників для вираження передусім просторових відношень, то флексійне оформлення має забезпечити функ-

ціонально-семантичну диференціацію приєменниково-відмінкових сполучень з тотожними приєменниками, але різними значеннями. Достатніми для цього можуть бути формоделі, що репрезентують дві позиції (два відмінки) у складі відмінкової парадигми. У сучасній українській мові полівідмінкові приєменники не мають тотожних зв'язків, з одного боку, в групі родового й знахідного, а з другого боку, в групі орудного й місцевого. Водночас сукупність приєменників з первинними просторовими значеннями, співвідносних з першою з цих груп (родовий, знахідний), цілком збігається з сукупністю приєменників, що сполучаються з відмінками другої групи (орудний, місцевий). Отже, для семантичної диференціації приєменниково-відмінкових сполучень з родовим, знахідним, орудним, місцевим відмінками в українській мові гіпотетично достатніми могли б бути дві позиції в кожній з відмінкових парадигм. Одну з цих позицій згідно з інваріантною семантикою назовемо “відмінком динамічної спрямованості” (куди? – “родовий + знахідний”), а другу – “відмінком статичної локалізації” (де? – “орудний + місцевий”). Додавши до цього облігаторний номінативний відмінок, можна визнати, що потреби семантичної диференціації приєменниково-відмінкових сполучень визначають трипозиційну парадигму флексійних формоделей “номінативного відмінка”, “відмінка динамічної спрямованості”, “відмінка статичної локалізації”.

Разом з аналітичними компонентами-синтаксемами в українській мові, як було з'ясо-

вано вище, міцні позиції належать синтаксемам з безальтернативним синтетичним вираженням: суб'єктній, об'єктній, адресатній, інструментальній, партитивній та посесивній синтаксемам. Потреби в реалізації цих синтаксем задовольнялися б “номінативним” відмінком гіпотетичної парадигми в тому разі, якщо всі вони були б дистрибутивно протиставленими. Однак у тотожних дистрибутивних умовах можуть бути реалізовані (1) адресатна і партитивна синтаксеми ($N^{dat./adr.}$, $N^{gen./part.}$ – у присубстантивній позиції з іменником, що називає предмет), суб'єктна, об'єктна, адресатна, інструментальна синтаксеми ($N^{acc./ob.}$, $N^{dat./adr.}$, $N^{instr./sb.}$, $N^{instr./instr.}$ – у придієслівній позиції; $N^{gen./ob.}$, $N^{gen./sb.}$, $N^{dat./adr.}$, $N^{instr./instr.}$ – у присубстантивній позиції з іменником-девербативом). За допомогою засобів флективного формотворення мають бути протиставлені синтетичні моделі компонентів-синтаксем як у придієслівному, так і в присубстантивному використанні. Для диференціації придієслівних синтаксем у складі відмінкової парадигми мають бути протиставленими синтетичні формоделі давального – знахідного – орудного, для диференціації присубстантивних синтаксем – синтетичні формоделі родового – давального – орудного. Такими чином, синтетичне та аналітичне вираження компонентів-синтаксем у сучасній українській мові може бути забезпечене за умови ускладнення гіпотетичної трипозиційної відмінкової парадигми трьома позиціями: родового, давального, знахідного, орудного (див. табл. 2.).

Таблиця 2.

Облігаторний склад синтетичної відмінкової парадигми

	Відмінки				
<i>аналітичних</i>	“номінативний” відмінок	відмінок “динамічного спрямування”			відмінок “статичної локалізації”
	↓	↓	↓	↓	↓
<i>синтетичних</i>	називний	родовий	давальний	знахідний	орудний місцевий

Отже, для маніфестації синтетичних та аналітичних компонентів-синтаксем у сучасній українській мові обов'язковими є не лише наявність синтетичного відмінкового формотворення, а й мінімально шестипозиційна структура синтетичної відмінкової парадигми, що утворюється по-

зиціями називного, родового, давального, знахідного, орудного відмінків. Утворення шостої позиції – місцевого відмінка – визначили опозитивні відношення аналітичних моделей його компонентів-синтаксем з моделями інших відмінків. За флексійним оформленням відмінкового

елемента моделі синтаксем місцевого не можуть збігатися з моделями знахідного, оскільки при тототжному складі вживаних з ними прийменників моделі з цими відмінками мають різні значення, і тільки відмінковий елемент є їхнім семантичним диференціатором. Збігові місцевого з флексійним оформленням відмінкових елементів аналітичних моделей на основі родового перешкоджає протиставлення директивної семантики (для моделей родового) та локалізаційної семантики (для моделей місцевого).

Сучасна відмінкова парадигма української мови реально складається із шести мінімально необхідних позицій і додаткової сьомої позиції семантично елементарного (односинтаксемного) кличного відмінка.

Функціонально-семантичні характеристики синтетичних та аналітичних компонентів-

синтаксем свідчать про те, що в українській мові, незважаючи на активність аналітичних синтаксичних засобів, не спостерігається такого впливу синтаксичної системи на морфологічну, що міг би зумовити типологічні зрушення (аналітизаційні чи аморфізаційні) в категорійній парадигмі відмінка. Навпаки, функціональна повноцінність типологічно протиставлених синтетичних та аналітичних одиниць забезпечується за наявності мінімально шестипозиційної синтетичної відмінкової парадигми, що може залишатися достатньою або ускладнюватися додатковою позицією. Така необхідність синтетичного відмінкового формотворення для сучасної української мови є ознакою міцних позицій синтетизму.

Література

1. Бернштейн С.Б. Методы и задачи изучения истории значений и функций падежей в славянских языках // Творительный падеж в славянских языках. – М.: Изд-во АН СССР, 1958. – С. 5-40.
2. Бодуэн де Куртенэ И.А. Заметки об изменяемости основ склонения, в особенности же об их сокращении в пользу окончаний // Бодуэн де Куртенэ И.А. Избранные работы по общему языкознанию: В 2 т. – М.: Изд-во АН СССР, 1963. – Т. 2. – С. 19-29.
3. Виноградов В.В. Русский язык (грамматическое учение о слове). – 2-е изд. – М.: Высшая школа, 1972. – 614 с.
4. Вихованець І.Р. Прийменникова система української мови. – К.: Наукова думка, 1980. – 286 с.
5. Вихованець І.Р. Система відмінків української мови. – К.: Наукова думка, 1987. – 231 с.
6. Вихованець І.Р. Аналітизм // Українська мова. Енциклопедія. – К.: Укр. енциклопедія, 2000. – С. 23.
7. Вихованець І.Р. Українська відмінкова система у функціонально-категорійному вимірі (спроба перекласифікації відмінків) // Наукові записки. – Серія: Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В.Винниченка, 2001. – Вип. 31.– С. 13-16.
8. Грамматика на съвременния български книжовен език: В 3 т. – София: Издателство на Българската академия на науките, 1983. – Т.2: Морфология. – 511 с.
9. Дешериева Т.И. Структура семантических полей чеченских и русских падежей. – М.: Наука, 1974. – 300 с.
10. Дубова О.А. Типологічна еволюція морфологічних систем української і російської мов. – К.: Вид. центр. КНЛУ, 2002. – 302 с.
11. Дубова О.А. Формомадель як морфологічна одиниця-конструкт // Мовознавство. – 2002. – № 1. – С. 46-54.
12. Лекков И. Славянская категория падежа – грамматическая единица на объединенном (морфологическом и синтаксическом) уровнях // Единицы разных уровней грамматического строя языка и их взаимодействие. – М.: Наука, 1969. – С. 216-219.
13. Ломтев Т.П. О соответствии грамматических средств языка потребностям взаимопонимания // Вопр. философии. – 1953. – № 5. – С. 76-88.
14. Мучник И.П., Панов М.В. Морфология. Вступление // Русский язык и советское общество: Социолого-лингвистическое исследование. Морфология и синтаксис современного русского языка. – М.: Наука, 1968. – С. 9-18.
15. Плющ М.Я. Відмінок у семантико-синтаксичній структурі речення: Навч. посібник. – К.: Вид-во Київськ. пед. ін-ту, 1978. – 107 с.
16. Тираспольский Г.И. Становится ли русский язык аналитическим? // Вопр. языкознания. – 1981. – № 6. – С. 37-49.